

EKONOMİK KRİZ VE İŞÇİ SINIFI: 1929-1932

25 Kasım 2021

Yıldırım Koç

Türkiye ekonomisi günümüzde giderek derinleşen bir kriz yaşıyor. Sermayedar sınıf, krizin yükünü emekçi sınıf ve tabakaların ve özellikle bu kesim içinde büyük çoğunluğu oluşturan işçi sınıfının sırtına yıkmaya çalışıyor. Önümüzdeki haftalarda asgari ücret artırılabilecek, ancak Türk Lirası'nın sürekli değer yitirmesi nedeniyle yükselecek olan enflasyon oranı, asgari ücretin satınalma gücünü hızla düşürecek. Uygulanan ekonomi politikası, Türk işçilerinin ücretlerini düşürerek, Türkiye'yi yabancı yatırımcılar veya Türk ihracatçıları için iyice ucuz işgücü pazarı haline dönüştürebilmeyi amaçlamaktadır.

Ancak bu öyle pek kolay olmayacak. Günümüzde Türkiye'de gelir getirici bir işte çalışanların yüzde 70'inden fazlasını işçiler ve memurlar oluşturuyor. İşsizler (işçileşmemiş kişiler) ile işçi ve memur emeklileri de dahil edildiğinde, günümüzde Türkiye nüfusunun yüzde 80'inden fazlası işçi sınıfından (halen çalışan, çalışmak isteyen ve geçmişte çalışmış olan ücretliler) meydana geliyor.

İşçi gelirlerine ve haklarına yönelik hesaplar yapılırken, günümüzde yaşanan ekonomik kriz sürecinde, sermayedar sınıfın önemli kesimleri kârlarını daha da artırabiliyor. Diğer bir deyişle, ülkemizde gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlik hızla çarpıcı düzeylere tırmanıyor.

Bu koşullarda Türkiye'de ne tür toplumsal ve siyasal gelişmeler beklenebilir?

Bugünü anlayabilmenin yolu, geçmişi bilmekten geçmektedir. Türkiye işçi sınıfının geçmiş ekonomik krizlerde verdiği tepkiler anlaşılabilirse, hangi koşullarda kitlesel tepkilerin ortaya çıktığı da bilinirse, önümüzdeki dönemde ortaya çıkacak gelişmelere ilişkin daha sağlıklı ve bilimsel değerlendirmeler yapılabilir.

Bu yazı, kapitalizmin ikinci küresel krizi olan 1929 Büyük Buhranı'nın Türkiye'deki etkileri ve dönemin işçi sınıfının bu dönemdeki durumunu özetle ele almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında kurulduktan sonra ilk olarak 1927 yılında bir tarım krizi yaşadı. Tarımsal üretim geriledi. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) sabit fiyatlarla yüzde 12,8 oranında azaldı. Kişi başına GSMH ise yüzde 14,6 oranında düştü.

1929-1932 döneminde yaşanan kriz ise dış kaynaklıydı, Ekim ayında başlayan 1929 dünya buhranının yansımasıydı. Uluslararası piyasalarda özellikle tarım ürünü fiyatlarında büyük düşüş yaşandı. Türkiye'nin ihraç ürünlerinin büyük bölümü tarım ürünüydü. Bu ürünlere olan talepte de düşme oldu. Türkiye'de sabit fiyatlarla GSMH 1929 yılında yüzde 21,6 oranında büyüdü. Krizin etkileri, GSMH büyüme oranını 1930 yılında yüzde 2,2 ve 1931 yılında yüzde 8,7 düzeyine gerilettiler. 1932 yılında ise yüzde 10,7 oranında bir azalma oldu. Kişi başına GSMH ise, sabit fiyatlarla, 1929 yılında yüzde 19,2 oranında arttı; 1930 yılında aynı kaldı; 1931 yılında yüzde 6,7 oranında büyüdü ve 1932 yılında da yüzde 12,8 oranında azaldı. Daha sonraki yıllarda krizin etkisi yalnızca 1935 yılında yüzde 3,0 oranında bir azalmaya neden oldu; diğer yıllarda ekonomi büyüdü. Kriz, halkı ve özellikle nüfusun dörtte üçünü oluşturan köylüleri yoksullaştırdı.

Bu krize işçi sınıfının tepkisi çok sınırlı kaldı.

Bu yıllarda Türkiye'de işçi olarak çalışanların önemli bir bölümü tam olarak mülksüzleşmemiş insanlardı. Bu insanlar köyde yaşayıp, para gerektiğinde şehre gidip çalışan, köylü davranış özelliklerini yitirmemiş üreticilerdi. Kentlerdeki işyerleri ise küçüktü. İşçilerin büyük bölümü, 2-3 kişinin çalıştığı küçük işyerlerindedi. Bu işçilerde işçilik ve sınıf bilincinin gelişmesi çok zordu. İşçi sınıfının eğitilmiş veya vasıflı kesimleri de "memur" olarak çalıştırılıyordu ve günün koşullarında birçok insanın imrendiği haklara sahipti.

Tarım ürünü fiyatlarındaki düşüş ciddi bir mülksüzleşmeye yol açmadı. Bu yıllarda nakit gereksinimi olan çok sayıda köylü, geçici sürelerle işçi olarak çalışmak üzere kentlere gitti ve bir miktar para biriktirdikten sonra köyüne geri döndü.

Bu yıllarda önemli bir işçi eylemi olmadı. En önemli eylem, 1930 yılında İzmir'de gerçekleşti. İhracatın çok azalması nedeniyle işsiz kalan işçiler bir protesto gösterisi düzenlediler.

Bu dönemde işçi aristokrasisi oluşturan memurlar 1931 yılında faal işgücünün yüzde 1,2'sini oluştururken, ulusal gelirden yüzde 7,1 oranında bir pay alıyorlardı. Hükümet, kamu kurum ve kuruluşlarında daimi işçi bulmak amacıyla, çıkarılan yönetmelikler aracılığıyla, günün koşullarında oldukça iyi ücretler veriyor, başka işyerlerinde görülmeyen haklar tanıyor, lojman uygulamasını yaygınlaştırıyordu.

İmalat sanayiinde gerçek ücretler bu dönemde arttı. 1925 yılındaki gerçek ücret düzeyi 100 kabul edilirse, 1929 yılındaki ücret düzeyi 112 idi. Genel fiyat düzeyindeki azalma nedeniyle, 1932 yılındaki ücret düzeyi 111 ve 1933 yılındaki ücret düzeyi 138 idi. Gerçek ücret düzeyi 1934 yılında da 160 oldu.

1929-1932 döneminde işçiler lehine bazı düzenlemeler de yapıldı.

12 yaşın altındaki çocukların çalıştırılması yasaklandı; işçilere önemli haklar tanındı. 24 Nisan 1930 gün ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere, işçi sağlığı konusunda önemli düzenlemeler getirdi. Bu yasanın çıkarılması için işçi sınıfının bir çabası yoktu. Hükümetin amacı nüfusu artırma ve işçilerin daha iyi çalışabilmeleri için sağlıklarını koruma olsa gerektir.

İlk İş Kanunu (No.3008) 1936 yılında kabul edildi ve 1937 yılında yürürlüğe girdi.

1929 Büyük Buhranı, gelişmiş kapitalist ülkelerde önemli işçi sorunlarına yol açtı, özellikle işsizlik çok arttı. Bu koşullarda bazı ülkelerde işçilerin kitlesele tepkileri gelişti. Ancak Türkiye'de durum farklıydı.

Türkiye tarihinin en önemli krizlerinden biri olmasına karşın, 1929-1932 krizi, sayıca çok az olan işçi sınıfı açısından önemli sorunlar yaratmadı ve büyük tepkilere yol açmadı. İşçi sınıfının mülksüzleşmiş vasıflı unsurlarının oluşturduğu işçi aristokrasisi ise memur statüsü altında emekçi sınıf ve tabakalar içinde en az sorun yaşayan tabakaydı.

Kriz, devrimci bir durumun nesnel koşullarını oluşturmadı.